

Ja visst gör det ont: dikten om knoppen som brister

Berättelse

En orolig tid

Mitten av 1930-talet var allt annat än lugn för Karin Boye. Hon hade lämnat ett äktenskap bakom sig, och hennes liv hade förändrats på djupet. Under de här åren bar hon på en blandning av längtan, oro och ångest, men hon var samtidigt en författare i sin kraftfullaste period. Trots, eller kanske tack vare, all inre kamp skrev hon nu några av de starkaste dikter hon någonsin skulle skriva. En av dem skulle bli den mest älskade dikten i hela Sverige.

Karin var en författare som ofta hämtade sina bilder direkt ur naturen. Hon kunde stå och betrakta ett träd länge, och hon såg det inte bara som ett träd, utan som en bild av människans liv.

Knoppen som måste brista

Om våren följde Karin hur knopparna på träden svällde dag för dag. En knopp är hård, sluten och väl skyddad. Men just det skyddet kan inte vara för evigt. För att en knopp ska kunna bli ett blad eller en blomma måste den till slut brista och öppna sig mot världen. Karin föreställde sig att detta måste kännas både skrämmande och smärtsamt för knoppen, eftersom den lämnar det trygga och kända.

Sedan vände hon blicken mot människan. Slutsatsen blev densamma: också vi måste växa. Vi måste släppa det gamla, lämna trygga vanor och våga oss ut i något okänt, även om det gör ont. Att i stället klamra sig fast vid det säkra kan i längden bli ännu värre, eftersom man då aldrig får utvecklas eller bli den man kan bli. Smärtan i förändringen är alltså inte ett tecken på att något är fel, utan ett tecken på att något viktigt håller på att ske.

Dikten blir till

Ur dessa tankar växte dikten "Ja visst gör det ont" fram. Den inleds med den numera berömda raden "Ja visst gör det ont när knoppar brister." Genom hela dikten används knoppen och våren som en symbol: en bild för själva livet och för modet att förändras, att lämna en trygg hamn och låta något nytt få plats, trots all rädsla. Å ena sidan finns smärtan i att brista, å andra sidan finns löftet om allt som kan växa fram efteråt.

År 1935 publicerades dikten i diktsamlingen "För trädets skull" på Bonniers förlag. Hela samlingen kretsar kring träd och växande, vilket också titeln antyder. Kritiker beskrev boken som mörkare, mer spänd och mer modern än Karins tidigare verk, och flera anade att den hängde samman med en djup kris i hennes eget liv. Just dikten "Ja visst gör det ont" blev dock den som läsarna tog till sina hjärtan, eftersom den så enkelt och tydligt satte ord på en erfarenhet som varje människa förr eller senare delar.

Ord som lever vidare

Med åren har "Ja visst gör det ont" blivit ett slags gemensamt trösteord för svenskar. Den läses vid begravningar och vid skolavslutningar, vid bröllop och i tysta, svåra stunder. Många kan första raden utantill utan att någonsin ha läst hela dikten, vilket säger något om hur djupt den har sjunkit in i kulturen.

Karin Boye gick bort 1941, bara sex år efter att dikten gavs ut. Men orden om knoppen som brister har överlevt henne med god marginal. Följaktligen fortsätter människor än i dag att läsa dikten, att finna mod i den och att luta sig mot den när livet kräver att de förändras. Att förändring gör ont är ingen nyhet, men Karin Boye gav oss orden för att stå ut med smärtan och ändå våga ta steget.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
ett äktenskap	när två personer är gifta
ångest	en stark känsla av oro och rädsla
kraftfull	stark, full av kraft
inre kamp	en strid inom en själv, mellan olika känslor
betrakta	titta noga och länge på något
en knopp	en liten hård del på ett träd som blir ett blad eller en blomma
svälla	bli större och rundare
brista	gå sönder och öppna sig
sluten	stängd, inte öppen
klamra sig fast	hålla hårt i något och inte vilja släppa
en symbol	en bild som står för något annat, en djupare betydelse
en kritiker	en person som bedömer böcker, film eller konst
en erfarenhet	något man har varit med om
trösteord	ord som lugnar och stöttar någon i sorg

Läsförståelsefrågor

1. Hur såg Karin Boyes liv ut i mitten av 1930-talet?
 1. Lugnt och bekymmersfritt
 2. Förändrat och fyllt av längtan, oro och ångest
 3. Helt fokuserat på resor i Tyskland
2. Var hämtade Karin Boye ofta bilderna till sina dikter?
 1. Ur stadens liv och teknik
 2. Direkt ur naturen
 3. Ur gamla sagor
3. Varför måste en knopp till slut brista, enligt texten?
 1. För att kunna bli ett blad eller en blomma
 2. För att den är angripen av insekter
 3. För att vinden sliter sönder den
4. Vad står knoppen och våren som symbol för i dikten?
 1. Vädret och årstiderna
 2. Livet och modet att förändras
 3. Karins barndom i Göteborg
5. Hur beskrev kritikerna diktsamlingen "För trädets skull"?
 1. Som ljusare och enklare än Karins tidigare verk
 2. Som mörkare, mer spänd och mer modern än hennes tidigare verk
 3. Som en barnbok
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Dikten gavs ut i "För trädets skull" år 1935 på Bonniers förlag.
 2. Dikten "Ja visst gör det ont" var den minst lästa i samlingen.
 3. Karin Boye gick bort sex år efter att dikten gavs ut.
7. Texten säger att smärtan i förändringen är "ett tecken på att något viktigt håller på att ske". Förklara med egna ord vad det betyder. (Skriv ett kort svar.)
8. Varför kan det enligt texten vara värre att klamra sig fast vid det trygga än att våga förändras? (Skriv ett kort svar.)
9. Vad menas med att dikten har blivit "ett slags gemensamt trösteord för svenskar"? (Skriv ett kort svar.)

10. Texten säger att många kan första raden utantill “utan att någonsin ha läst hela dikten”. Vad visar det om dikten?
1. Att den är svår att förstå
 2. Att den har sjunkit djupt in i kulturen och blivit allmänt känd
 3. Att den bara används i skolan
11. Vad antyder texten om sambandet mellan Karin Boyes eget liv och dikten? (Skriv ett kort, resonerande svar.)

Diskussionsfrågor

- Dikten hävdar att förändring gör ont men ändå är nödvändig för att vi ska växa. Håller du med? Ge exempel ur ditt eget eller andras liv.
- Att lämna det trygga och kända för något nytt kan vara mycket svårt. Hur är det att flytta till ett nytt land och börja om? Vad brister, och vad växer fram?
- Karin Boye använde en knopp som en bild för människans liv. Varför kan bilder och symboler ibland säga mer än vanliga, direkta ord?
- Vissa dikter och sånger blir så viktiga att en hel grupp människor kan dem utantill. Varför händer det med just somliga texter, tror du?
- **Skriv (6–8 meningar):** Beskriv en stor förändring i ditt liv. Vad var svårt och smärtsamt, och vad fick du eller lärde du dig till slut? Försök att knyta an till tanken om knoppen som måste brista för att kunna växa.